

Рецензія

на дисертацію Шмітька Валентина Вікторовича «Розслідування одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Ефективна боротьба із корупційними кримінальними правопорушеннями є важливою запорукою забезпечення безпеки і правопорядку у нашій державі. Протидія корупції в сфері службової діяльності є однією з найбільш актуальних суспільно-правових проблем, яка викликає як особливий суспільний резонанс, так і підвищену увагу правоохоронних органів, міжнародних антикорупційних організацій на державному та міжнародному рівнях.

Попри складність реалізації антикорупційних заходів і наявні практичні проблеми, досягати результатів протидії корупційним кримінальним правопорушенням і безпосередньо – одержанню неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру, з наявною нормативно-правовою базою цілком можливо шляхом спільних зусиль громадянського суспільства, наукової спільноти та кожного українця разом із системними активними діями правоохоронних й антикорупційних органів щодо ефективного виявлення, припинення та розслідування корупційних кримінальних правопорушень, зокрема пов'язаних з наданням/одержанням неправомірної вигоди, як одних із найпоширеніших видів, з обов'язковими наслідками у вигляді притягнення всіх винних осіб до юридичної відповідальності та забезпечення невідворотності покарання.

Актуальність системного дослідження проблем розслідування одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру кореспондується з недостатністю наукової розробленості цієї проблематики та необхідністю формування дієвих практичних рекомендацій.

Вказані та інші обставини засвідчують актуальність обраної здобувачем дисертації.

Актуальність обраної теми дослідження додатково аргументується тим, що обрана тема дослідження пов'язана із **науковими програмами, планами, темами**. Зокрема, дисертаційне дослідження виконано відповідно до Антикорупційної стратегії на 2021–2025 роки, затвердженої Законом України «Про засади державної антикорупційної політики та 2021–2025 роки» від 20 червня 2022 року № 2322-ІХ, Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки (постанова Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 року № 220), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020–2024 роки (наказ МВС України від 11 червня 2020 року № 454), Тематики наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки на 2022–2026 роки (наказ МОН України від 3 лютого 2022 року № 109).

Тема дисертації затверджена Вченою радою НАВС 26 жовтня 2021 року (протокол № 20), зареєстрована Координаційним бюро Національної академії правових наук України (№ 822, 2021 рік).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані здобувачем, є обґрунтованими і достатньо переконливими. Для досягнення поставленої мети з точки зору методології дисертаційне дослідження В. В. Шмітька базується на основі діалектичного підходу з використанням широкого спектру як загальнонаукових, так і спеціально-юридичних методів наукового пізнання, які дали змогу оптимально врахувати специфіку об'єкта, предмета, мети й завдань дослідження. Визначені здобувачем дисертації методи використано у дисертації в їх взаємозв'язку і взаємозалежності, з доволі коректним підходом, що забезпечило належний рівень повноти, об'єктивності та достовірності результатів наукового пошуку.

Заслугує на увагу проведений аналіз наукових розробок та дисертаційних праць відповідно до предмету дослідження, що вказує на врахування здобувачем наявних тенденцій розвитку у вітчизняному та міжнародному правовому регулюванні та практиці реалізації правозастосовної діяльності за сучасних умов.

Дисертант у роботі використав належні емпіричні джерела: статистичні й аналітичні матеріали МВС України, НПУ, Офісу Генерального прокурора, НАБУ, Державної судової адміністрації України за 2021–2024 роки та I півріччя 2025 року; вироки Єдиного державного реєстру судових рішень за 2011–2024 роки та I півріччя 2025 року; дані, отримані внаслідок вивчення 47 кримінальних проваджень, досудове розслідування в яких за ст. 368 КК України здійснювали протягом 2020–2024 років; результати анкетування 136 слідчих НПУ та 42 детективів НАБУ, 56 прокурорів, зокрема прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Емпіричні дослідження проводили в усіх регіонах України. Використано власний практичний досвід автора на різних посадах НАБУ. Опрацювання вказаних матеріалів сприяло глибшій аргументації сформульованих автором положень, висновків та рекомендацій.

Новизна представлених результатів досліджень, повнота викладу в опублікованих працях.

Результатам дисертаційного дослідження В.В. Шмітька характерний належний ступінь наукової новизни, який визначається тим, що на основі ґрунтовного вивчення міжнародного та національного законодавства, наукових та навчально-методичних праць, оперативно-розшукової, слідчої, експертної та судової практики, а також іноземного досвіду, опрацьовано засади та визначено проблемні питання розслідування одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру, сформовано напрями їх вирішення. Запропоновано ряд наукових положень, що характеризуються новизною:

вперше:

– визначено поняття неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру як предмета корупційного кримінального правопорушення відповідно до таких складових: переваги; пільги; послуги; нематеріальні активи; будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, до яких належать усі інші вигоди, які не мають матеріального чи грошового вираження, але їх отримання поліпшує стан особи чи інших осіб за її сприяння, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав;

– сформовано систему обставин, які підлягають встановленню під час розслідування одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які мають комплексний характер відповідно до таких складових: кримінально-правової (ст. 368 КК України); кримінально-процесуальної (ст. 91 КПК України); криміналістичної (з огляду на дані криміналістичної характеристики кримінального правопорушення та особливостей розслідування); юридико-психологічної (у контексті з'ясування винуватості особи, форми вини, мотиву, мети вчинення);

– запропоновано впровадження міжнародного досвіду розслідування одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру (за результатами вивчення законодавства і практики Великої Британії, Китайської Народної Республіки, Сполучених Штатів Америки, Сінгапуру тощо) і підсумовано, що як у теорії кваліфікації, так і в правозастосовній діяльності іноземних держав поняття неправомірної вигоди охоплює як матеріальні, так і нематеріальні форми. Продемонстровано складність розмежування морально осудної поведінки та кримінально караних діянь за умови надання неправомірної вигоди нематеріального характеру. Обґрунтовано необхідність обчислення в грошовому вираженні й визнання предметом неправомірної вигоди надання низки нематеріальних вигод (організація подорожей, надання квитків на заходи, частування в ресторанах).

Обґрунтовано необхідність формування національної судової практики щодо розгляду справ про одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру, з цією метою вивчено судові рішення іноземних держав і надано рекомендації для національної правозастосовної практики;

удосконалено:

– систему міжнародних і національних нормативно-правових актів, які становлять зміст сучасного антикорупційного законодавства України і якими було закріплено криміналізацію та засади розслідування корупційних кримінальних правопорушень, предметом яких є неправомірна вигода, зокрема нематеріального чи негрошового характеру;

– класифікацію типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру відповідно до таких критеріїв: 1) залежно від своєчасності отримання правоохоронними органами інформації про одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру, реалізації протиправного умислу; 2) залежно від джерела та змісту інформації, що надійшла до правоохоронних органів про факт одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру; 3) залежно від безпосереднього способу одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру;

– наукові положення та практичні рекомендації щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру, а саме: огляду (огляду місця події, огляду комп'ютерних даних, огляду документів), обшуку й обшуку особи, зокрема в межах реалізації тактичної операції, пов'язаної із затриманням підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення в порядку ст. 208 КПК України;

– наукові положення та практичні рекомендації щодо проведення окремих НСРД під час розслідування одержання неправомірної вигоди

нематеріального чи негрошового характеру, а саме: аудіо-, відеоконтролю особи; спостереження за особою, річчю або місцем; зняття інформації з електронних комунікаційних мереж; зняття інформації з електронних інформаційних систем; контролю за вчиненням злочину; використання конфіденційного співробітництва тощо;

дістали подальшого розвитку:

– наукові положення щодо генези й стану наукової розробленості проблем розслідування одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру з виокремленням питань для невідкладного дослідження;

– криміналістична характеристика одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру відповідно до таких основних елементів: спосіб вчинення кримінального правопорушення, що складається з підготовки, вчинення та приховування; предмет неправомірної вигоди; обстановка вчинення; слідова картина; особа правопорушника;

– наукові положення щодо використання спеціальних знань під час розслідування одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру відповідно до процесуальних, непроцесуальних і змішаних форм. Надано практичні рекомендації щодо залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій (огляду, обшуку); використання в доказуванні письмового пояснення спеціаліста, яке є додатком до протоколу як процесуального джерела доказів у кримінальному провадженні; призначення та проведення експертиз (комп'ютерно-технічної, експертизи звуко-, відеозапису (фоноскопичної), семантико-текстуальної експертизи, судово-хімічної експертизи тощо).

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, у наукових працях. Основні положення та висновки, що сформульовані в дисертації, відображено у 9 наукових працях, серед яких чотири статті, опубліковані у виданнях, включених МОН України

до переліку наукових фахових видань з юридичних наук, у чотирьох тезах доповідей, опублікованих у збірниках науково-практичних конференцій, одних методичних рекомендаціях.

Таким чином, ознайомившись із дисертацією та публікаціями Шмітька Валентина Вікторовича з теми дослідження вважаю, що наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані дисертантом, є обґрунтованими, об'єктивними, достовірними та містять елементи наукової новизни.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що сформульовані в дисертації наукові положення, висновки та рекомендації впроваджено та можуть бути використані у: *науково-дослідній сфері* – у ході подальшого вирішення проблем, пов'язаних з розслідуванням корупційних кримінальних правопорушень і безпосередньо – одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру; *практичній діяльності* – під час розроблення та вдосконалення відомчих (міжвідомчих) нормативно-правових актів, а також рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності розслідування розслідуванням корупційних кримінальних правопорушень та безпосередньо – одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру; *освітньому процесі* – для підготовки та проведення лекцій, семінарських і практичних занять з навчальних дисциплін «Криміналістика», «Особливості розслідування окремих видів кримінальних правопорушень» та ін. Впровадження засвідчують акти впровадження, додані у додатках до дисертації.

Оцінка змісту дисертації. Структура дисертаційної роботи В.В. Шмітька відповідає встановленим вимогам. Вона складається зі вступу, трьох розділів, що об'єднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (277 джерел на 33 сторінках) і чотирьох додатків (на 18 сторінках). Загальний обсяг дисертації – 294 сторінки, з них основного тексту – 225 сторінок. Дисертація викладена українською мовою.

Автор системно і логічно відобразив зміст наукового дослідження, який включає в себе послідовне вирішення проблем дисертації згідно предмета дослідження. Послідовно та змістовно розкрито мета і завдання дослідження з відображенням їх у висновках до розділів і загальних висновках, що сприяє легкості та цілісності сприйняття наукового доробку. Наукові положення та висновки дисертаційного дослідження достатньо обґрунтовані здобувачем в тексті поданої праці.

Анотація у стислій формі представляє основні тези дисертаційного дослідження, наводить перелік публікацій, в яких викладені основні результати представленої дослідження. Анотація викладена українською та англійською мовами.

У *вступі* визначено об'єкт і предмет дослідження, його мету та завдання, наведено актуальність обраної теми та відомості про апробацію результатів дисертаційного дослідження та ін.

У *першому розділі дисертації* розкриваються питання щодо генези та характеристики стану наукової розробленості проблем розслідування одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру (підрозділ 1.1), розглядаються теоретико-правові засади тлумачення неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру як предмета корупційного кримінального правопорушення (підрозділ 1.2), формується криміналістична характеристика розслідування одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру (підрозділ 1.3), аналізується міжнародний досвід розслідування одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру та пропонуються шляхи його впровадження до національної правозастосовної практики (підрозділ 1.4).

У *другому розділі дисертації* формуються організаційно-тактичні засади розслідування одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру. Визначаються обставини, що підлягають

встановленню під час розслідування одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру (підрозділ 2.1), окреслюються типові слідчі ситуації розслідування одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру (підрозділ 2.2).

У *третьому розділі дисертації* виокремлюються особливості проведення слідчих (розшукових) дій та використання спеціальних знань під час розслідування одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру. Зокрема: визначаються особливості проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру (підрозділ 3.1), з'ясовується специфіка проведення окремих негласних слідчих (розшукових) дій під час розслідування одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру (підрозділ 3.2), розглядаються засади використання спеціальних знань під час розслідування одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру (підрозділ 3.3).

Важливо, що висновки, сформульовані дисертантом, відповідають отриманим результатам, меті та завданням дисертаційного дослідження.

Дотримання академічної доброчесності. Наукова робота Шмітька Валентина Вікторовича включає результати власних досліджень здобувача. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело, що свідчить про відсутність порушення академічної доброчесності.

Таким чином, дисертація відповідає встановленим вимогам та є завершеною науковою працею, результати якої вирішують актуальне наукове завдання.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Загалом позитивно оцінюючи дисертацію Шмітька Валентина Вікторовича, водночас необхідно звернути увагу на деякі положення, що

могли б слугувати предметом подальших наукових досліджень або дискусії під час публічного захисту:

1. У підрозділі 1.3. дисертації «Криміналістична характеристика розслідування одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру», здобувач приділяє увагу виокремленню слідової картини досліджуваних кримінальних правопорушень, що охоплює три групи слідової інформації: матеріальні сліди; ідеальні сліди; електронні (цифрові) сліди (с. 76 дисертації). Підтримуючи думку дисертанта щодо виокремлення електронних (цифрових) слідів, під час прилюдного захисту дисертації хотілося б почути думку здобувача про його розуміння поняття «електронні (цифрові) сліди», їх значення у системі слідової інформації під час розслідування кримінальних правопорушень.

2. На думку рецензента, при висвітленні загальної характеристики роботи, формуванні емпіричної бази дослідження, здобувачу доцільно було наголосити про опрацювання досвіду правоохоронних та судових органів іноземних держав. Адже межі дослідження не вичерпуються вивченням правоохоронної практики України. У підрозділі 1.4. «Міжнародний досвід розслідування одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру та його впровадження в національну правозастосовну практику» вивчається практика розслідування корупційних кримінальних правопорушень у Сінгапурі, Сполучених Штатах Америки, Китайській Народній Республіці, Французькій Республіці, Великій Британії, Південній Кореї, Індонезії, Йорданії та інших країнах. Відповідно, застосування компаративістського методу має позитивний вплив на зміст роботи та отримані результати, що повинно бути підкреслено у дисертаційному дослідженні.

3. У рубриці «Мета і задачі дослідження» автор визначає мету дисертаційного дослідження як «формування теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо розслідування одержання неправомірної

вигоди нематеріального чи негрошового характеру» (с. 22 дисертації), при цьому дотримується структури криміналістичної методики, яка не викликає дискусій у науковому середовищі. Враховуючи напрацювання здобувача, доцільно сформулювати цілісну криміналістичну методику розслідування одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру, відповідно до наявних запитів науки та практики.

Однак, зазначені зауваження носять дискусійний характер, відображають власну наукову позицію рецензента і можуть слугувати підставою для наукової дискусії під час прилюдного захисту дисертації. Зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

1. Дисертація **Шмітька Валентина Вікторовича** на тему **«Розслідування одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру»**, подана на здобуття ступеня доктора філософії, є комплексним, цілісним, завершеним науковим дослідженням. У ній отримано нові науково обґрунтовані результати, що відрізняються новизною в постановці і вирішенні проблем формування теоретичних засад і практичних рекомендацій щодо розслідування одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру.

2. Дисертація **«Розслідування одержання неправомірної вигоди нематеріального чи негрошового характеру»**, за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 Право та вимогам **«Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)»**, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. **«Про затвердження Вимог до оформлення дисертації»** (зі змінами і доповненнями) і **«Порядку присудження ступеня доктора філософії та**

скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор **Шмітько Валентин Вікторович** заслуговує присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент –
завідувач кафедри
криміналістики та судової медицини
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

Андрій АНТОЩУК

Лідник засвідчує
сравнівць

В. Ташев